

דפוסים של עבירות ועבריינות בקרב בני-נוער יוצאי אתיופיה בישראל

ארנון אדלשטיין*

* ד"ר, קרימינולוג

(נתקבל במערכת ביוני 2001, אישר לדפוס באוקטובר 2001)

מטרת המאמר להראות מהם המשתנים (הבלתי תלויים) העיקריים, שנמצאו צעירים להופעה של התנהגות עבריינית וסוטה (משתנים תלויים), בקרב יוצאים יוצאי אתיופיה בישראל. כמו-כן, מציג המאמר תמונת מצב של שיעורי הפשיעה של בני-נוער יוצאי העדה, כפועל יוצא של תהליך קליטתם בישראל, נכון לסוף שנות ה-90. שתי השערות למחקר: האחת - מציאת קשר בין גיל האב המהגר לבין היחלשות יכולתו לשגר נורמות רלוונטיות לילדיו, כמו-גם יכולתו לפקח על התנהגותם של ילדיו המתבגרים. השערה השנייה הייתה, שחוסר תפקוד אינסטרומנטלי ואקספרסיבי במשפחה הגרעינית האתיופית, יפגע ביכולת הפיקוח של ההורים על התנהגות ילדיהם המתבגרים, ויחליש את יכולת ההורים, בעיקר האבות, להציב גבולות נורמטיביים לילדיהם. תוצאות המחקר (הקשר שבין המשתנים הבלתי תלויים והמשתנים התלויים), מראות, שההנחות התיאורטיות נמצאו נכונות. עוד נמצא, שבקרב עולי "מבצע משה", שהגיעו לישראל כחלוצי העלייה מאתיופיה, השבר הנורמטיבי גבוה יותר: הן אצל מי שעלה בגיל ינקות והן אצל מי שנולד בישראל.

מילות מפתח: בני-נוער, אתיופים, התנהגות עבריינית, התנהגות סוטה,
פשיעה.

כללי

מטרת המאמר להראות מהם המשתנים (הבלתי תלויים) העיקריים שנמצאו אחראיים להופעה של התנהגות עבריינית וסוטה (משתנים תלויים), בקרב צעירים יוצאי אתיופיה בישראל. כמו-כן, ישאף המאמר להציג תמונת מצב של שיעורי הפשיעה של בני-נוער יוצאי העדה, כפועל יוצא של תהליך קליטתם בישראל, נכון לסוף שנות ה - 90 .

רקע

יהודי אתיופיה היו מנותקים יחסית מיהדות העולם עד תחילת המאה ה - 20'. עם פרוץ המהפכה באתיופיה (1975), והעמדת העדה בסכנת הכחדה, ניתן פסק הלכה, שלפיו קיימת הכרה ביהודי אתיופיה כיהודים, ומכאן שחל עליהם חוק השבות. זה היה האור הירוק לתחילת מבצעי ההצלה. בישראל, יוצאי אתיופיה טופלו באמצעות קליטה בירוקרטית משמעותית (הרצוג, 1998), שכללה דיוור במרכזי קליטה ומגורים ארעיים במשך תקופה ארוכה, שינוי השמות האתיופיים שניתנו לילדים לשמות ישראליים, שליחת ילדים לבתי-ספר דתיים ובהמשך: שליחת מרבית בני-נוער של העדה לפנימיות דתיות במסגרת "עליית הנוער". העולים הופנו למגורי קבע ביישובי הפריפריה ובשכונות עוני של ערים מסוימות. מקומות אלו מאופיינים בריכוז הומוגני של בני עדות המזרח, בעוני, באבטלה ובקיומה של תת-תרבות רחוב, הכוללת גם תופעות של עבריינות וסטייה חברתית (Kaplan and Rosen, 1993). התוצאות היו אבטלה גבוהה מאוד בקרב דור ההורים, שחסר השכלה ומקצוע מתאימים;

התכנסות חברתית-תרבותית של ההורים בקרב בני גילם ובתרבות המוצא וחוסר יכולת של ההורים לסייע לילדיהם בהכוונה ובפיקוח התנהגותיים בחברה החדשה.

מעבר לכך, מתקיים חילוף תפקידים בין הורים לילדיהם - הילדים לומדים את השפה העברית מהר יותר, ומכירים מהר יותר את תפקידי המוסדות החברתיים, כגון ביטוח לאומי, לשכת העבודה וכיוצא בזה (וייל, 1997).

הבדלים תרבותיים וקונפליקט תרבותי

תרבות החברה האתיופית ותרבות החברה הישראלית שונות זו מזו בצורה מהותית. באתיופיה, היהודים חיו בקהילות כפריות של משפחות מורחבות פטריאכליות, שבהן לזקני הקהילה ולכוהני הדת ("קייסים") ניתנת הסמכות הדתית, החברתית והמשפטית בקרב חברי הקהילה. היהודים שם הכירו רק את התורה שכתב ("אורית"), והקפידו על מנהגי טומאה וטהרה, בגלל קירבתם לשכניהם הלא-יהודים (וייל, 1994; בודובסקי ואח', 1989; 1994).

סמכות הגבר וסמכות המבוגר באו לידי ביטוי ב"קוד הכבוד" (בן-עזר, 1992), הדורש התנהגות צנועה וצנייתנית של צעירים כלפי מבוגרים ושל חסרי סמכות כלפי בעלי סמכות.

זוהי חברה מסורתית-דתית, כפרית, שבה כל אב מפרנס את משפחתו בעבודה עצמאית (חקלאית ואחרת) במסגרת המשפחה המורחבת, תוך שהוא נהנה מסטטוס חברתי גבוה מצד אשתו וילדיו. הילדים אינם הולכים לבית-הספר, ומסייעים להוריהם בהתאם להגדרות מיגדריות.

עליית יהודי אתיופיה, בעיקר ב"מבצע משה", מעלה על-פני השטח את ההבדלים הניכרים שבין שתי התרבויות. מעבר לעובדה, שקיים כאן מפגש בין תרבות מסורתית למודרנית, בין מבנה משפחתי פטריאכלי למבנה דמוקרטי ועוד, הרי שניתן לומר, שבני העדה האתיופית שונים בצורה מהותית בשתי תכונות

מהאוכלוסייה הישראלית הקולטת: בצבע עורם ובמנהגי הדת השונים שהם מקיימים.

כתוצאה מכך, מתקיימת תופעה של "קונפליקט תרבותי" (1938, Sellin). קונפליקט זה מתקיים בין דור ההורים לבין מוסדות החברה הקולטת. בישראל מתווסף לקונפליקט התרבותי גם קונפליקט חברתי, אשר מציב את העדה האתיופית בתחתית סולם הריבוד החברתי-תרבותי-כלכלי (אדלשטיין, 2000; בן-עזר, 1989; 1992; Halper, 1985).

לקונפליקט תרבותי יש גם היבט פוליטי-ליגאלי, שלפיו מפרשים התנהגויות ואפיונים של הנקלטים כשונים עד סוטים מהסטנדרט הנורמטיבי, שאותן מציבה החברה הקולטת (חובב, 1963).

מכאן, שהתרבות השונה שהביאו עימם העולים, כשנלווים לה הבדל בצבע העור ובמנהגי דת, ביחד עם חוסר השכלה ומקצוע, מכתמים, במידה מסוימת, חלק מבני העדה (סטיגמה), ומציבים אותם בפריפריה הגיאוגרפית, הכלכלית והחברתית של החברה הישראלית (לדוגמא: פרשת תרומות הדם וההפגנה הקשה שבאה בעקבותיה).

בנוסף, הרבנות הראשית לישראל איננה מכירה במנהיגי העדה כבעלי סמכות רבנית מוכרת, ובכך חסרה העדה מנהיגות מנחה ומדריכה בחברה הקולטת, אשר מהווה גישור בין תרבות המוצא ליעד (בדומה למצבם של בני עדות המזרח עם עלייתם לישראל בשנות ה-50). במקום זאת, מופיעים ניצנים של מנהיגות צעירה ומשכילה מקרב הצעירים, אשר שואפת להחליף את המנהיגות המסורתית.

בני-הנוער של העדה פוגשים במוסדות הפורמליים והלא-פורמליים של החברה הישראלית בכמה מערכות נורמטיביות של התנהגות: האחת - זו של שולי החברה הישראלית - צעירים שמגיעים לאותן פנימיות, שאליהן נשלחו צעירי העדה, המאפיינת תרבות הרחוב של חלק מהצעירים בחלק משכונות המצוקה

שבהן הם מתגוררים. השנייה - זו של מערכת החינוך הפורמלית, המייצגת את החברה הקולטת בפנימיות ובבתי-הספר בקהילה. המערכת הנורמטיבית השלישית, העומדת לנוכח הצעירים, היא זו של בית ההורים, המייצגת את תרבות המוצא של העדה. בגלל הבדלי התרבות המשמעותיים בין חברת העולים והקולטים, המערכות הנורמטיביות השונות מתנגשות ביניהן, ויוצרות מתח עד לקונפליקט בין-דורי על רקע תרבותי-נורמטיבי.

מבחינה השכלתית, צעירי העדה חסרים הרגלי למידה, הוריהם אינם יכולים לסייע להם כלכלית ואינטלקטואלית, המורים אינם מבינים לאשורה התנהגות מסוימת של הצעירים הנובעת מ"קוד הכבוד", ואבחונים שונים הנערכים לצעירים, מציבים אותם במסלולי לימוד חלשים, ללא סיכוי לקבלת תעודת בגרות או רכישת מקצוע רלוונטי להמשך חייהם (וייל, 1996; ויינשטיין, 1997; זהבי, 1989).

כתוצאה מתחושת כישלון אובייקטיבית וסובייקטיבית בבית-הספר, בתחום הלימודי והחברתי (דחייה חברתית על רקע צבע העור), קיימת תופעה חמורה של נשירה, סמויה וגלויה, של בני-נוער יוצאי אתיופיה ממערכת החינוך הפורמלית. ההערכות הן שהמדובר הוא בכמה מאות תלמידים (שמש, 1998).

פיקוח חברתי

אם אסכם כמה מהתוצאות של התהליכים, שעברו על העדה האתיופית בישראל, ניתן לומר, שהקהילה איבדה את מנהיגותה המסורתית ואת המבנה ההיררכי שהיה לה במוצא. לראשונה, מופיע במרכז המשפחה הגרעינית (ולא המשפחה המורחבת) הילד ולא האב (וייל, 1991). הגבר הופך לעובד שכיר (בדרך כלל מובטל), ומעמד האישה עולה ביחס למעמדו, בגלל יכולתה למצוא, ביתר קלות, עבודה שכירה בלתי מקצועית. האישה גם מקבלת תגמולים מהביטוח הלאומי.

הקליטה הביורוקרטית שינתה את מבנה הסמכויות ואת המבנה הנורמטיבי של העדה, בלי שהדור המבוגר הצליח להפנים תחתיהן את התרבות החדשה, המוצעת לעולים כחלופה יחידה.

פיזור המשפחה המורחבת באתרים גיאוגרפיים שונים, בגלל שיקולים ביורוקרטיים ו/או אישיים, מחליש את מבנה הכוח והסמכות המסורתיים. אבי המשפחה מאבד ממעמדו ומסמכותו פנימה, וביחד עם תלותו בילדיו כמתווכים בינו לבין מוסדות החברה הקולטת, יכולתו לפקח על התנהגותם ולקבוע להם גבולות נורמטיביים נחלשת בצורה משמעותית. הדבר מביא לתופעה המכונה "חוסר סדר חברתי" (Shaw and McKay, 1942), והקשורה להתנהגות עבריינית בקרב בני-נוער בקהילות מסוג זה. בנוסף, העובדה שהאב חסר השכלה ומקצוע רלוונטיים לחברה הקולטת, מביאה לאבטלה ולירידה בסטטוס החברתי, שהיה לו בארץ המוצא. כל אלה מציבים את הגבר בעמדת חולשה וחוסר תפקוד, אשר משליכים על מצבה הכלכלי והחברתי של המשפחה, ועל ירידה ביכולת הפיקוח שלו ושיגור נורמות לילדיו, בעיקר לאלו המתבגרים. כמו-כן, כשליש ממשפחות העולים מאתיופיה הן משפחות חד-הוריות, שבראשן עומדת אישה (וייל, 1991; דולב-גנדלמן, 1989). הדבר נובע מנטישה, מגירושין או ממוות של בעלים במהלך מסעות העלייה לישראל ולאחריהם. בכך נגרמת חוסר שלמות של התא המשפחתי הגרעיני.

קשיים במערכת החינוך, שבהם נתקלים חלק מצעירי העדה, מביאים לכך, שרק כ- 15% מהם ישיגו תעודת בגרות מלאה, ויוכלו להתקדם חברתית. מאות בני-נוער נמצאים בשלבי ניתוק (מלא או חלקי) ממערכת החינוך והתעסוקה, ומשוטטים ברחובות ובמרכזי קניות ובילוי.

הפניית העולים מאתיופיה לשכונות ולישובים חלשים מבחינה חברתית-כלכלית, מביאה לחשיפה של חלק מצעירי העדה לתרבות הרחוב במקומות אלו, המהווה מקור חיברות ומפגש חברתי עבור הצעירים המשוטטים. סביבה ותרבות רחוב זו מכתיבה את יכולת העולים מאתיופיה, או ליתר דיוק - את אי-יכולתם להתקדם

מבחינה חברתית-כלכלית בחברה הישראלית מחד גיסא, ולמידה של התנהגות עבריינית של חלק מבני העדה מאידך גיסא.

החיבור בין ירידת הפיקוח החברתי וחוסר סדר חברתי ברמת המשפחה והקהילה, עם התנאים האקולוגיים-חברתיים-כלכליים שנסקרו, מביא בסופו של דבר חלק מהצעירים להתנהגות סוטה ועבריינית.

ברמה האישית, זהו הרקע, שבו מוצאים את עצמם צעירים מהעדה, אשר עלו לישראל בגיל צעיר או שנולדו כבר בישראל¹. חלק מבני-נוער אלו חשים, שמבחינת זהותם הם אינם ישראלים ואינם אתיופים, והם מפתחים לעצמם זהות וסממנים של התרבות "האפרו-אמריקנית", תוך ניכור משתי החברות (שבתאי, 1999).

נתוני משטרת ישראל לגבי עבריינות של בני-נוער יוצאי אתיופיה:

1997-1994

להלן נתוני משטרת-ישראל לגבי חשודים בביצוע עבירות. הנתונים נאספו בחודש דצמבר 1997² והם נכונים לשנים 1994-1997:

עבירות, שבהן חלה ירידה במספר החשודים יוצאי אתיופיה במהלך 4 השנים
 בכמה סוגי עבירות יש ירידה במספר החשודים יוצאי אתיופיה: סדר ציבורי (סד"צ), חיי אדם, עבירות נגד גוף אדם וגניבות מרכב.

¹ לגבי בני-נוער שעלו מאתיופיה לאחר חיברות מסוימת לתרבות המוצא, נמצאה מוטיבציה גבוהה מאוד להצלחה במערכת החינוך ובהתערות חברתית-תרבותית, דבר שקיים הרבה פחות אצל מי שנולד בישראל או שעלה בגיל ינקות.

² משטרת-ישראל אינה מאפשרת קבלת נתונים מאוחרים יותר על קבוצות עולים.

עבירות שבהן מספר האתיופים החשודים גדל במהלך 4 השנים

מכיוון שיש קושי להגיע לנתונים עצמם, הרי שלא ניתן לבדוק אם השינויים מובהקים, אך הם מספקים תמונה לגבי המגמה הכללית המסתמנת:

- סדר ציבורי - עלייה של 1.8% בקרב האתיופים, לעומת ירידה של 2.2% באוכלוסייה הכללית.
- נגד גופו של אדם - עלייה של 1.6% בקרב החשודים האתיופים, לעומת ירידה של 2.4% באוכלוסייה הכללית.
- שימוש בסמים - עלייה של 0.6% בקרב החשודים האתיופים, לעומת עלייה של 3.6% באוכלוסייה הכללית.
- סחר בסמים - עלייה של 0.9% בקרב האתיופים, לעומת עלייה של 1.1% באוכלוסייה הכללית.
- התפרצות לעסק - עלייה של 5.5% בקרב האתיופים, לעומת עלייה של 3.3% באוכלוסייה הכללית.
- שבלי"ר - עלייה של 0.07% בקרב האתיופים, לעומת עלייה של 0.7% באוכלוסייה הכללית.
- גניבה מרכב - עלייה של 0.4% בקרב החשודים האתיופים, לעומת ירידה של 3.2% באוכלוסייה הכללית.
- גניבות - עלייה של 1.7% בקרב החשודים האתיופים, לעומת עלייה של 0.6% באוכלוסייה הכללית.
- רכוש (שאר העבירות) - עלייה של 0.8% בקרב החשודים האתיופים, לעומת עלייה של 1.7% בקרב האוכלוסייה הכללית.
- עבירות מין - עלייה של 3.9% בקרב החשודים האתיופים, לעומת ירידה של 0.1% באוכלוסייה הכללית.

המסקנה - בשנים שנבדקו חלה עלייה (על-פי החשד) בחלקם של יוצאי אתיופיה במרבית העבירות: מ - 0.6% ב - 1994, ל - 2.6% ב - 1997. בעבירות הרכוש חלה עלייה כוללת של 8.4% בחלקם (הנחשד) של יוצאי אתיופיה מכלל החשודים בעבירות אלו, בעוד שהעלייה הכללית בעבירות אלו היתה רק של 2.4% בקרב כלל האוכלוסייה. משמע, שחלקם (הנחשד) של יוצאי אתיופיה בעבירות הרכוש עלה בשנים אלו פי 3.5.

נתון זה זכה לחיזוק גם בדברי המרואיינים, המובאים במחקר המקורי (אדלשטיין, 2000), אשר כללו, כאמור, אנשי שטח, המטפלים באוכלוסיית יוצאי אתיופיה, אשר טענו לעלייה בשכיחות העבירות ובחומרת העבירות המבוצעות על-ידי בני-נוער יוצאי העדה. ככל הנראה עובדה זו תלך ותחמיר עם הזמן, ובעוד שנים אחדות אנו עלולים למצוא נתונים קשים עוד יותר.

המחקר

מטרה: להראות מהם המשתנים (הבלתי תלויים) העיקריים שנמצאו אחראיים להופעה של התנהגות עבריינית וסוטה (משתנים תלויים), בקרב צעירים יוצאי אתיופיה בישראל.

הנחות

1. גיל האב קשור ליכולתו של האב לתקשר בצורה נאותה עם ילדיו המתבגרים, במיוחד במסגרת של הגירה, והוא שיקבע במידה רבה את יכולתו של האב לקבל שינויים מהותיים באורחות החיים והתרבות (הן שלו והן של ילדיו), כפועל יוצא של הגירה. הנחה זו מקבלת משנה תוקף במצב, שבו קיימים הבדלים מהותיים בין תרבות חברת המוצא לתרבות חברת היעד.
2. קיומו של תא משפחתי מתפקד מבחינה אינסטרומנטלית (קיומם של ההורים בחיים והיותם בצוותא תוך יכולתו של אחד מהם לפחות לפרנס), ומבחינה אקספרסיבית (טיב הקשר במערכת הזוגית ובמערכת ההורית, כולל יכולת

פיקוח והכוונה הורית על התנהגות הילדים ויכולת רגשית תקינה של חברי המשפחה), יבטיח, במידה רבה, את תחושת הביטחון ואת הגבולות, שבמסגרתם מתפתח הילד ומתפתח המתבגר במשפחה, תוך כדי רכישה תקינה של נורמות התנהגות מקובלות, הן במסגרת המשפחה והן במסגרת החברה הרחבה.

3. ככל שמשתנים אלו יהיו חסרים יותר, כך ניתן יהיה למצוא רמות גבוהות יותר של עבריינות אישית וקבוצתית, עד לרמה, שבה העבריינות הופכת לדרך חיים חלופית לזו הקונפורמית בחברה הקולטת ("הגרעין הקשה").

מתודולוגיה: הנתונים נאספו מתיקים של שירות המבחן לנוער בכל אזור הדרום (כמדגם מייצג של אוכלוסייה - אוכלוסייה עבריינית ואוכלוסיית מופנים לשירות המבחן).

משתנים

במחקר שלושה משתנים תלויים

- 1) עבירה ראשונה: (רכוש, אלימות, סדר-ציבורי וכדומה). עבירה ראשונה היא לעתים, מעשה ספורדי, מקרי. יתכן שהנער "יסתפק" בביצוע עבירה אחת. ייתכן שלאחר העבירה הראשונה הוא יבצע עבירות נוספות. בכל מקרה, נהוג לראות בעבירה הראשונה דבר ספונטני, חסר תחכום והתמחות פלילית.
- 2) עבירה שנייה: כל הנאמר על העבירה הראשונה אינו תופס לעניין העבירה השנייה. עבירה שנייה מראה על כיוון של התמחות פלילית מסוימת: נער שמתמיד בעבירות רכוש, ירכוש את המיומנויות (כמו ההצדקות) לצורך ביצוע עבירות אלו, שהן שונות מהמיומנויות (וההצדקות) הנדרשות לביצוע עבירות מסוג אחר, כגון: אלימות (Sutherland, 1947).

3) סך הכול עבירות: משתנה זה מצביע על מידת היות העבריינות קריירה שיש אליה מחויבות מצד הנער, לעומת אירוע חד-פעמי או רב-פעמי, ללא מחויבות של ממש לדרך חיים זו. הנער נכנס לדרך חיים עבריינית, ויוצא ממנה להתנהגות קונפורמית כמטוטלת (1964, Matza, Delinquency and Drift).

משתנים בלתי תלויים

נבדקו למעלה מ- 20 משתנים ברמת הפרט והמשפחה, כגון גיל ההורים, שנת עלייה, הגיל בעלייה, תעסוקת ההורים ועוד, אשר מראים על תפקוד המשפחה או על אי-תפקודה ברמת הזוגיות, יחסי הורים-ילדים, מצב כלכלי ועוד. בסך הכול, נבדקו נתונים לגבי 143 נערים, לפי המידע הקיים בתיקיהם בשירות המבחן לנוער (במקרים רבים חסר נתון מסוים או מספר נתונים בתיקים).

ממצאים

מאפייני הנערים במדגם

משתנים בלתי-תלויים

שנת לידה: טווח: 1979-1985, החציון: 1981.

ארץ לידה: 81% נולדו באתיופיה, 19% נולדו בישראל.

שנת עלייה: 35% מהנחקרים עלו בתקופת "מבצע משה" וספיחיו (1980-1989), 35% עלו בתקופת "מבצע שלמה" וספיחיו (1990-1992), והשאר נולדו בארץ או שלא ידועה שנת עלייתם לישראל.

גיל בעלייה: טווח: 1-12, חציון: 5. כ - 53% עלו בגיל 1-6 שנים, 47% עלו בגיל 7-15.

גיל האב: טווח: 39-79, חציון: 55 שנים (36% מהאבות, היו מעל לגיל 65).

גיל האם: טווח: 30-67, חציון: 41 שנה. 10% מהאמהות היו מעל לגיל 60 בשנת המחקר.

אב בחיים: ל - 85% מהנערים יש אב בחיים, ואילו 15% מהנערים היו יתומים מאב.

אם בחיים: ל - 92% מהנערים יש אם בחיים, ואילו 8% מהנערים יתומים מאם. **הורים גרושים:** ל - 20% מהנערים יש הורים גרושים (באופן רשמי).

תעסוקת האב: כמחצית מהאבות לא עבדו בשנת המחקר (הסיבות: גיל, חולי, ועוד).

תעסוקת האם: מרבית האמהות (75%) לא היו מועסקות בשנת המחקר.

מחלות אצל הורים: 14% מההורים סובלים ממחלה רצינית הפוגעת בתפקודם.

מספר ילדים במשפחה: טווח: 1-11 ילדים, חציון: 6. לרוב המשפחות (87%) היו 4 ילדים ויותר.

סדר הלידה: כרבע מהנערים (25%) היו אחים בכורים, 57% היו במקום ה - 2-4 בסדר הלידה, וכרבע (18%) היו במקום ה - 5-10 בסדר הלידה.

אחים בוגרים שהסתגלו: צוינו נחקרים, שיש להם אחים בוגרים (בגיל צבא ומעלה), שסיימו בהצלחה תיכון וצבא, וכיום הם נשואים ועובדים.

ותק בארץ בעבירה ראשונה: 6% מהנערים ביצעו עבירה ראשונה לאחר שהייה של 1-4 שנים בישראל, כשליש מהנערים (36%) ביצעו עבירה ראשונה לאחר 5-7 שנים, ורוב נערים (58%) ביצעו את עבירתם הראשונה לאחר כ - 8 שנים ומעלה³.

³ עבור מי שנולד בישראל, הוותק בארץ פירושו למעשה גיל.

משתתפים תלויים

עבירה ראשונה: מרבית הנערים (74%) ביצעו עבירת רכוש כעבירה ראשונה, 14% מהם ביצעו עבירה של אלימות (תקיפה) כעבירה ראשונה. 6% מהם החלו בעבירה כנגד הסדר הציבורי, 2% מהם ביצעו עבירה הקשורה לסמים ועוד כ - 4% ביצעו עבירות שונות.

עבירה שנייה: רוב הנערים (58%) התמידו בעבירות רכוש גם בעבירה הראשונה וגם בעבירה השנייה שלהם. 12% מהנערים ביצעו עבירה של אלימות בעבירה השנייה, 2% ביצעו עבירה כנגד הסדר הציבורי (סד"צ), ועוד כ - 2% ביצעו עבירות שונות. 26% מהנערים ביצעו עבירה אחת בלבד.

סך הכול עבירות: כרבע (26%) נתפסו בעבירה אחת בלבד, כשליש (32%) מהנערים ביצעו 2-3 עבירות, כחמישית (19%) מהם ביצעו 4-6 עבירות, ועוד כרבע (23%) מהם ביצעו למעלה מ - 6 עבירות. בקרב הקבוצה המועדת לעבריינות, קיים "גרעין קשה", המורכב מ - 16 נערים (11% מהקבוצה כולה) שביצעו כ - 340 עבירות.

סיכום השכיחויות במדגם

- מדובר ב - 145 נערים, בניס להורים יוצאי אתיופיה. גילם החציוני בשנת המחקר הוא 16.
- מרביתם נולדו באתיופיה, שלישי מהם עלה לישראל ב"מבצע משה" ושליש, ב"מבצע שלמה".
- למעלה ממחציתם (53%) עלו לישראל עד גיל 6, או שנולדו בישראל ועוברים תהליך פורמלי של חירות במוסדות החברה הקולטת.

- בביתם של הנערים שבמדגם ניתן למצוא משפחות גדולות, ברובן 6 נפשות ויותר. הנערים הם בנים בכורים או מבין הבוגרים בסדר הלידה. לנערים אלו יש אבות מבוגרים יחסית (חציון 55 וכשליש מהם לאחר גיל פנסיה).
- חלק מההורים (14%) חולה במחלה, המקשה על תפקוד תקין. קרוב למחצית (43%) מהנערים חיים במשפחה, שיש בה רק הורה אחד בבית (גירושין ופטירה).
- מצב כלכלי - עקב גודל המשפחה והעובדה, שכמחצית מהאבות ורוב האמהות (75%) לא עבדו, ניתן להניח קיומה של מצוקה כלכלית חמורה.
- לגבי התנהגות עבריינית של הנערים, מדובר ב - 145 נערים שביצעו בסך הכול 725 עבירות.
- מרביתם (75%) ביצעו עבירת רכוש כעבירה ראשונה 14% ביצעו עבירת אלימות כעבירה ראשונה, והשאר ביצעו עבירות שונות (סדר ציבורי, סמים, מין וכדומה).
- כרבע מהנערים במדגם ביצעו עבירה ראשונה כאפיזודה חולפת, ולא המשיכו בביצוע התנהגות עבריינית במשך 2-3 שנים. בקרב מי שהמשיך לעבירה שנייה, רובם (58%) ביצעו עבירת רכוש.
- כעשירית (12%) ביצעו עבירה של אלימות, והשאר ביצעו עבירות שונות (סדר ציבורי, סמים, מין וכדומה).

קשרים בין המשתנים התלויים והבלתי-תלויים

להלן אציג את הקשרים המשמעותיים בין המשתנים הבלתי תלויים העיקריים לבין שלושת המשתנים התלויים, כפי שנמצאו במבחן χ^2 .

גיל האב: משתנה זה היה משמעותי ביחס לסוג העבירה הראשונה והשנייה. לגבי סוג עבירה ראשונה, נמצא קשר מובהק ($p < 0.05$). ככל שגיל האב גבוה יותר, כן יטה הנער לעבירות רכוש.

לגבי סוג עבירה שנייה, נמצא קשר מובהק ($p < 0.05$). ככל שגיל האב עולה, הנער נוטה לבצע עבירה שנייה שאיננה עבירת רכוש. לגבי סה"כ עבירות, נמצא קשר חיובי חלש (לא מובהק) בין המשתנים.

הורים בחיים: נמצא קשר חיובי (לא מובהק) בין פטירת אב בחיים לבין סך כל העבירות:

במידה שהאב נפטר, הנער יבצע עבירות רבות יותר. נמצא קשר מובהק ($p = 0.05$) בין היות האב בחיים לבין סוג העבירה השנייה: מות האב קשור לביצוע עבירות רכוש כהתמחות. הדבר נכון גם לגבי סוג העבירה הראשונה (לא מובהק).

גם לגבי מות האם, נמצא קשר מובהק ($p = 0.05$) בין עובדה זו לסוג עבירה ראשונה כעבירת רכוש.

גם בעבירה שנייה נמצא קשר כזה, אם כי לא מובהק. לעומת זאת, נמצא קשר מובהק ($p < 0.05$) לגבי סה"כ עבירות: במידה שהאם נפטרה, הנער יבצע פחות עבירות.

הורים גרושים: נמצא קשר מובהק ($P = 0.06$) בין היות ההורים גרושים לבין סוג העבירה השנייה:

אצל משפחות בהן ההורים גרושים, הנער יטה לבצע עבירות רבות יותר שאינן עבירות רכוש.

לגבי סה"כ עבירות, נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$). במשפחות שבהן ההורים גרושים, הנערים ביצעו פחות עבירות.

הורים חולים: נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין מחלת הורים לבין סך-כול העבירות: כאשר ההורים חולים, הנער מבצע עבירות רבות יותר. נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין מחלת הורים לבין סוג עבירה שנייה, כאשר ההורים חולים הנער יטה לבצע עבירה שנייה עבירת רכוש.

הורים עובדים: משתנה זה חשוב בהיבט הכלכלי אך גם בהיבט החברתי: אב עובד פוגש בעובדים אחרים, ואילו אב מובטל יהיה ספון בביתו או שיתחבר לבני עדתו המובטלים.

נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין סך-כול העבירות לבין עבודת האב: כאשר האב מובטל, נמצא עבירות רבות יותר שבוצעו. לגבי סוג עבירה נמצא, שכאשר האב מובטל, הנער יבצע עבירה ראשונה ושנייה מסוג רכוש. לגבי עבירה שנייה המתאם מובהק ($P = 0.01$).

לגבי אבטלת האם, נמצאו קשרים דומים, אך בסוג עבירה שנייה, נמצא דווקא עבירות שאינן עבירות רכוש (מובהק: $P < 0.05$).

מספר ילדים במשפחה: נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין מספר הילדים למספר העבירות: ככל שמספר הילדים במשפחה גבוה יותר, הנער ביצע עבירות רבות יותר.

לגבי סוג עבירה ראשונה ושנייה, נמצא קשר (לא מובהק), שלפיו ככל שמספר הילדים במשפחה גבוה יותר, הנער יטה לבצע עבירות רכוש.

סדר הלידה: נמצא קשר מובהק ($P < 0.01$) בין סך כול העבירות לבין סדר הלידה: ככל שהאח בוגר יותר בסדר הלידה⁴, כן יטה לבצע עבירות רבות יותר. לעומת זאת, נמצא קשר (לא מובהק) בין סדר הלידה לבין סוג עבירה ראשונה ושנייה: ככל שהאח מבוגר יותר בקרב אחיו, הוא יטה לבצע עבירות מסוג רכוש.

ותק בארץ בעבירה ראשונה: כדי להופיע ברישומים כמבצע עבירות, יש להגיע לגיל מינימלי, כולל הגעה לגיל האחריות הפלילית (כדי שהנער יופיע בתיקי שירות המבחן), כמו-כן נדרש זמן ללמידת התנהגות עבריינית מאחרים. נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין סך כול העבירות לבין ותק בארץ: ככל שהנער בעל ותק גבוה יותר, כך הוא יבצע עבירות רבות יותר. לגבי סוג עבירה ראשונה, ככל שהוותק גבוה יותר, הוא יטה לבצע עבירות השונות מעבירות רכוש (קשר מובהק $P < 0.05$). לעומת זאת, נמצא שהעבירה השנייה היא עבירת רכוש (לא מובהק).

גיל בעבירה ראשונה: נמצא קשר (לא מובהק) בין סך כול העבירות לבין גיל בעבירה ראשונה: ככל שהנער ביצע עבירה ראשונה בגיל מבוגר יותר, כן יטה בסך-הכול לבצע פחות עבירות, ולהפך: ככל שהנער החל את עבריינותו בגיל צעיר יותר, כן יטה לפתח "קריירה פלילית" ויבצע עבירות רבות יותר. לגבי סוג עבירה ראשונה ושנייה, נמצא קשר מובהק ($P < 0.05$) בין המשתנים: ככל שהגיל בעבירה ראשונה היה צעיר יותר, כן יטה הנער לבצע עבירה השונה מעבירת רכוש.

ניתוח הממצאים

נתונים כלליים ונתוני רקע ההורים

שכיחות העבירות: מספר משתנים נמצאו קשורים בצורה מובהקת לשכיחות העבירות שבוצעו על-ידי הנערים: הורה חולה, מספר הילדים במשפחה, היות

⁴ אין הכוונה כאן לאח בוגר שהסתגל, אלא לאח מבין האחים בגיל 12-18 בשנת המחקר.

העברייין אח בוגר, אבטלה של האב, גיל צעיר בביצוע העבירה הראשונה וותק גבוה יותר בארץ בעת ביצוע עבירה ראשונה. משתנים נוספים (אם כי לא מובהקים), הקשורים לשכיחות גבוהה של ביצוע עבירות⁵, שאותם אסביר בהמשך, היו גילם המבוגר של האבות, מות האב, העובדה שהנער עלה לבדו. משתנים אלו מראים, שתפקוד המשפחה חיוני ליכולת שימת גבולות נורמטיביים ופיקוח על התנהגות הצעירים. משפחה שאיננה מתפקדת כראוי, קונפליקט תרבותי, חוסר יכולת, קושי נפשי, כלכלי ופיסי מצד ההורים - כל אלה מביאים לשיעורי עבריינות גבוהים יותר. למרות שאצל הנשים קיימת עלייה בסטטוס בעקבות העלייה לישראל, הרי האב נתפס כגורם המשמעותי בחינוך ילדיו ובפיקוח על התנהגותם. עם זאת, מות האם משפיע על סך כולל נמוך יותר של עבירות - כנראה בגלל תחושת אחריות רבה יותר שחשים הנערים כלפי משפחתם, מה גם שכמחצית מהאבות אינם מהווים דמות פעילה שניתן להסתמך עלייה.

סוג העבירות: אב מבוגר, מות האב ואם שאינה עובדת, קשורים במובהק לכיוון של התמחות (עבירה שנייה) בעבירות שאינן עבירות רכוש, כגון סמים, תקיפה, עבירות כנגד הסדר הציבורי (סד"צ) ושימוש ברכב ללא רשות (שבל"ר). בעבירות אלו מעורב חוסר תפקוד של ההורים, בעיקר של האב, המתבטא בחוסר יכולת להציב גבולות נורמטיביים לילדיהם. בנוסף, עבירות אלו יכולות להוות ביטוי לכעס, לתסכול, לניכור ביחס למשפחה ולממסד, עד לבריחה מהמציאות מצד הנערים (על-ידי שימוש בסמים). במהלך ההתבגרות, ובמיוחד לאחר הגירה לחברה שונה, הנער נזקק להכוונה תוך שימת גבולות נורמטיביים. אולם, במצב שבו מחצית מהאבות ומרבית האמהות אינם עובדים, האבות בגילם המבוגר אינם יכולים לקבל את השינוי

⁵ חוסר מובהקות היה קשור לעתים לבעיה מתודולוגית של "מקרים חסרים" בשיעורים גבוהים, ולא מסיבות של תוכן המשתנה הנבדק.

התרבותי-חברתי, וההורים תלויים בילדיהם כמתווכים עם מוסדות החברה הישראלית. אז נוצר מצב, שבו להורים אין כלים ואין היכולת (ואולי גם אין רצון) להציב גבולות כאלו לילדיהם. עבירות רכוש כהתמחות (עבירה שנייה) אפיינו משפחות מרובות ילדים, כשהמדובר הוא בביצוע העבירה על-ידי אח בוגר יחסית בסדר הלידה, גיל מבוגר של האב ונער שיש לו אח בוגר ממנו, שהסתגל בהצלחה. עבירות הרכוש עשויות להצביע על חסך חומרי, המשתלב לעתים עם שאיפת הנערים להידמות, גם בסמלי הסטטוס שלהם (לבוש, הנעלה וכדומה), לבני גילם ילידי ישראל.

בהתייחסות למדגם ראינו, שקיימת מצוקה כלכלית אובייקטיבית בקרב חלק ניכר ממשפחות העולים (מחצית מהאבות ו- 75 מהאמהות אינם מועסקים, ולמרבית המשפחות 4 ילדים ויותר), כך שהחסך החומרי אכן קיים. אולם, עבירות הרכוש (שהתגלו למשטרה) אינן מתוחכמות יחסית, אין הן דורשות תכנון וביצוע ייחודיים והן זמינות. לכן, עבירות אלו קשות יותר לגילוי, ויתקיימו גם כאשר קיים פיקוח הורי מסוים. אולם, במשפחה מרובת ילדים אין להורים יכולת אובייקטיבית לפקח במידה שווה על כל הילדים, ובאופן טבעי האחים הבוגרים יותר נהנים ממידה רבה יותר של חופש.

נתונים גילאיים

סה"כ עבירות: ככל שהנער עלה בשנה מאוחרת יותר, ונולד בשנה מאוחרת יותר, כך הוא יבצע פחות עבירות. האבחנה נכונה גם לגבי גילו בעת העלייה לישראל. מכאן, שהוותק בארץ משמש גם מדד לוותק בביצוע עבירות פליליות. ככל שהנער מתחיל את דרכו בביצוע עבירות בגיל צעיר יותר, כך גדל הסיכוי שהוא יבצע עבירות רבות יותר מאחרים, ויתמיד בקריירה פלילית (למרות שהדבר דורש התייחסות ובדיקה של מספר העבירות לשנה, הרי שנתון זה היה בלתי ניתן להשגה במחקרי).

יש בכך מן ההגיון: סביר, שגם עבריין יפתח לעצמו קריירה פלילית בתחום עיסוקו, ככל מי שמתחיל בעבודה, מתמיד בה ורוכש התמחות מקצועית. אין זה משנה אם העיסוק הוא פלילי או נורמטיבי.

סוג העבירות: נמצא, שנערים מבוגרים יותר נטו לכיוון עבירות רכוש כהתמחות (עבירה שנייה). ככל שהנער עלה בשנה מוקדמת יותר ("מבצע משה") הוא נטה להתמחות בעבירות הרכוש. יתכן, שהסיבה היא חסך חומרי המאפיין את השניים: מי שנמצא בגיל ההתבגרות זקוק לכסף רב יותר בכדי לרכוש נעלים, בגדים, דיסקים ומוצרים נוספים, המאפיינים את תרבות הנוער בגיל זה. יתכן, שהדבר מאפיין עבריינות נוער בכלל, אך לדעתי הדבר מחמיר בקרב בני-נוער מהגרים. מי שנמצא בגיל זה, והוריו מובטלים או שמרוויחים כסף מועט, אך בכל זאת רוצה שיהיה לו כמו לאחרים, תחושת החסך החומרי גדולה אצלו - והיא יכולה להתמלא על-ידי העיסוק בעבירות הרכוש.

בקרב עולי "מבצע משה", ניתן לראות חסך חומרי גבוה יותר, אובייקטיבי וסובייקטיבי, מאשר בקרב עולי "מבצע שלמה", אובייקטיבי וסובייקטיבי. עולי "מבצע משה" נטשו הכול מאחוריהם לקראת המסע דרך סודאן לישראל. הם הגיעו בחוסר כול, תוך פער ניכר בין הציפיות לבין המציאות (דיוור זמני בקראוון, אבטלה, הלם תרבות מול העושר הרב בישראל וכדומה). עולי "מבצע שלמה" הגיעו עם ידע מוקדם על מה שמחכה להם, ולכן הפער בקרבם קטן יותר (גם אם הגיעו בחוסר כול וחיו במצוקה כלכלית).

"הגרעין הקשה" של עבריינות בקרב נוער יוצא אתיופיה בישראל

בקרב הנערים העבריינים קיים "גרעין קשה" של התנהגות עבריינית: 16 נערים (11%) מכלל הנבדקים ביצעו 339 עבירות, שהן 47% מכלל העבירות שבוצעו. לכמה מן הנערים מיוחס ביצוע של 30-50 עבירות.

בהסתמך על ריאיונות שערכתי עם כל קציני המבחן לנוער במחוז הדרום, הרי שעולה תמונה, שלפיה, נערים אלו הם המנהיגים, הגוררים אחריהם נערים אחרים מבני העדה לביצוע עבירות. בעוד שהאחרים יבצעו עבירה חד-פעמית, או שיבצעו 2-3 עבירות בלבד.

זוהי קבוצה קטנה של נערים, אשר יפתחו קריירה פלילית בבגרותם. להלן אציג, בלוחות מס' 1 ו - 2, השוואה בין מאפיינים שונים של כלל הנערים העבריינים במדגם, ובין אותם מאפיינים בקרב "הגרעין הקשה", במטרה לעמוד על מאפייניו בצורה טובה יותר⁶.

לוח מס' 1 יביא נתונים משפחתיים ואחרים של הנערים המהווים את "הגרעין הקשה". לוח מספר 2 יביא השוואה של נתוני עבריינות בין כלל הנערים לבין "הגרעין הקשה".

לעולי "מבצע משה" יש ייצוג יתר בקרב ה"גרעין הקשה", ואילו לילידי ישראל ולעולי "מבצע שלמה" היה ייצוג חסר. לממצא זה ניתן להוסיף את העובדה, שהגיל החציוני בעלייה של עולי "מבצע משה" הוא הנמוך ביותר (3 שנים), ובקרב הגרעין הקשה הוא שנתיים בלבד.

⁶ הנערים שנכללו ב"גרעין הקשה" נקבעו בצורה שרירותית על-ידי, כשהקריטריון הוא ביצוע של 10 עבירות ויותר. למרות שניתן היה לקבוע מספר נמוך יותר של עבירות, הרי שמדד של 10 עבירות מבטיח מצב, שאין כאן מקריות או הזדמנות לבצע עבירה, אלא ראיית העבריינות כדרך חיים, כקריירה.

לוח מס' 1 : נתונים משפחתיים ואחרים של הנערים המהווים את "הגרעין

"הקשה"

(מתוך שירות המבחן לנוער אזור הדרום)

מאפיין	כלל הנערים	"הגרעין הקשה"
N	145	16
מספר עבירות	725	339
ממוצע עבירות לנער	5	21.2
עלו ב"מבצע משה"	35%	62%
עלו ב"מבצע שלמה"	35%	25%
ילידי ישראל	20%	13%
חציון גיל האב	55	65
יתמות מאב	15%	19%
יתמות מאם	8%	6%
הורים גרושים	20%	7%
אבות מובטלים	50%	82%
אמהות לא עובדות	75%	77%
הורים חולים	14%	13%
אחים בכורים	25%	20%
אחים אמצעיים	57%	47%
אחים צעירים	18%	33%
גיל חציוני בעלייה		
עולי "מבצע משה"	3	2
עולי "מבצע שלמה"	9	9

לוח מספר 2: השוואה של נתוני עבריינות בין כלל הנערים לבין "הגרעין

"הקשה"

(מתוך שירות המבחן לנוער אזור הדרום⁷)

מאפיין	כלל הנערים	"הגרעין הקשה"
גיל חציוני בעבירה ראשונה:		
ילידי ישראל	14	13
עולי "מבצע משה"	15	13
עולי "מבצע שלמה"	14	13
ותק בארץ בעבירה ראשונה		
חציון "מבצע משה"	12	11
חציון "מבצע שלמה"	6	4
סוג עבירה ראשונה		
רכוש	76%	87%
אלימות	14%	13%
שכיחות סך הכול העבירות		
רכוש	74%	67%
אלימות	12%	17%
סדר ציבורי (סד"צ)	6%	9%
סמים	4%	4.5%
גניבות רכב (שבל"ר)	3%	2.7%
מין	0.7%	0%

⁷ עבירות הרכוש והאלימות מהוות כ- 90% מכלל העבירות שבוצעו, ולכן התייחסתי אליהן.

דיון בממצאים לגבי "הגרעין הקשה" של עבריינים

מבחינת מבנה המשפחה ותפקודה בקרב "הגרעין הקשה", נמצאו מספר הבדלים מהותיים לעומת כלל הנערים שעברו עבירות. בקרב "הגרעין הקשה": גיל חציוני של האב גבוה בעשר שנים, יתמות מאב נפוצה מעט יותר (19% לעומת 15% בהתאמה). נמצאה פחות יתמות מאם ופחות מצבים של הורים גרושים (7% לעומת 20% בהתאמה).

באופן כללי, אצל עולי "מבצע משה" ניתן לראות קשיים רבים יותר בלימודים (גולן-קוק ואח', 1987; 1992).

כמי שחווה את הקונפליקט תרבותי-חברתי בצורה חזקה, היינו מצפים לייצוג דומה אצל מי שעלה בגיל ינקות ומי שנולד כבר בישראל. אולם, מי שעלה בגיל ילדות, עובר חוויה קשה יותר ממי שנולד כבר בישראל: הם חווים תחילתה של מציאות חברתית-תרבותית מסוימת, ואז הם נעקרים ממנה, דרך מסע רגלי קשה ומסוכן.

השינוי התרבותי ביחד עם טראומת המסע, מותירים, כנראה, את חותמם בצורה קשה על הילדים שעלו ב"מבצע משה" (Blos, 1941)⁸.

המיקוד בהקשר להטלת מרות, פיקוח וחינוך צריך להיות באב. העובדה, שיש מקרים רבים יותר של אב בגיל מבוגר ויתמות מאב, מהווה ראיה לחוסר יכולת שלשים גבולות נורמטיביים ולפיקוח על התנהגות הצעירים⁹.

⁸ קיימת ספרות רבה לגבי העלייה מאתיופיה ב"מבצע משה" והשלכותיה, ראו: אדלשטיין (2000).

⁹ חיזוק לכך ניתן למצוא בריאיונות הרבים שנערכו עם קצינות מבחן ועובדות רווחה, הטוענות, שלאם קשה מאוד לנסות ולפקח על התנהגות ילדיה בגיל ההתבגרות, כאשר האב אינו נוכח.

סיכום

ההשערות התיאורטיות של המחקר נבעו מסקירת הספרות על הגירה, קונפליקט תרבותי ופשיעה ומהספרות העוסקת בקהילת יהודי אתיופיה באתיופיה ובישראל.

שיערתי, שימצא קשר בין גיל האב המהגר לבין היחלשות יכולתו לשגר נורמות רלוונטיות לילדיו, כמו-גם יכולתו לפקח על התנהגותם של ילדיו המתבגרים. השערה זו מודגשת במצבים של הבדלים משמעותיים בין תרבות המוצא לתרבות החברה הקולטת. אז "פער הדורות" יתבטא בקונפליקט בין-דורי על רקע תרבותי - נורמטיבי, כאשר הצעירים רוכשים נורמות שונות מאלו של בית ההורים, ורצונם להשתלב בחברה הישראלית ולהידמות לבני גילם יוצר קונפליקט חריף יותר בין הדורות.

ההשערה השנייה הייתה, שחוסר תפקוד אינסטרומנטלי ואקספרסיבי במשפחה הגרעינית האתיופית, יפגע ביכולת הפיקוח של ההורים על התנהגות ילדיהם המתבגרים, ויחליש את יכולת ההורים, בעיקר האבות, להציב גבולות נורמטיביים לילדיהם. תוצאות המחקר (הקשר שבין המשתנים הבלתי תלויים והמשתנים התלויים), מראות, שההנחות התיאורטיות נמצאו נכונות במציאות, שבה פוגשים יוצאי אתיופיה בישראל: גילו המבוגר של האב, מקרים של יתמות מאב, גירושין במשפחה, אבטלה גבוהה בקרב האבות - כל אלה נמצאו קשורים לשיעורי עבריינות גבוהים יותר (סך כול העבירות).

מכאן, שהתא המשפחתי, שאינו מתפקד או שהוא מתפקד ברמה נמוכה בלבד, אינו מהווה עוד מקור משמעותי לפיקוח חברתי ולהצבת נורמות התנהגות נדרשות לצעירים. אין זה משנה אם האב נוכח או לא. משנה יכולת תפקודו נוכח השינויים החברתיים והתרבותיים העצומים שעבר, ויכולתו להסתגל, בגילו המבוגר, לשינויים אלו או לפחות לקבל את השינוי אצל הדור הצעיר של ילדיו. בנוסף נמצא, שכאשר משתנים אלו מופיעים בשיעורים גבוהים יותר, אזי שיעור העבריינות נוסק כלפי מעלה, ומביא ליצירת "גרעין קשה" של נוער עבריון. עוד

נמצא, שבקרב עולי "מבצע משה" שהגיעו לישראל כחלוצי העלייה מאתיופיה, השבר הנורמטיבי גבוה יותר: הן אצל מי שעלה בגיל ינקות והן אצל מי שנולד בישראל. ההורים מוכיחים יכולת פחותה להסתגל, ולהוות אמצעי מכוון ומדריך לילדיהם בתרבות החדשה.

אין גם ספק, למרות שלא ניתן היה לבדוק זאת אמפירית, שצבע העור ומנהגי הדת השונים המאפיינים עדה זו, יוצרים כתם וקושי רב יותר בהסתגלותה לחברה הישראלית.

העובדה, שקיימת עלייה משמעותית בשיעורי העבריינות של בני-נוער יוצאי העדה, החל מ-1994 (מ - 0.6% ל - 2.5% מכלל החשודים בתחילת 1998, לא כולל תיקי אי-תביעה (א"ת) צריכה להציב תמרורי אזהרה. אם נכלול את תיקי האי-תביעה, המהווים בדרך כלל כמחצית מהמקרים, יוצא, שיוצאי אתיופיה מהווים, בתחילת 1998, כ-5% מכלל בני הנוער החשודים בביצוע עבירות. ניתן להניח, ששיעור זה הינו תוצאה של אינטגרציה או התחברות נבדלת לנוער עבריין וותיק או תוצר של הסתגלות בני-נוער אלו.

אך נשאלת השאלה, האם אין חשש, שלאור הבעיות הייחודיות שהראיתי לגבי עדה זו, תתייצב רמת העבריינות בשיעור הדומה לזה של כלל האוכלוסייה או שהיא תעלה, ותעבור את זה של האוכלוסייה הכללית בעתיד.

ביבליוגרפיה

אדלשטיין א. (2000), דפוסים עבריינות וסטייה חברתית בקרב בני-נוער יוצאי אתיופיה בישראל, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, ירושלים, האוניברסיטה העברית, המכון לקרימינולוגיה.

בודובסקי ד., דוד י., רונן ח. (1989), מנהגים ותרבות: השלכות לפיתוח קשר מקצועי, ירושלים, בית אצ"ן, פרסום מס' 2.

בודובסקי ד., דוד י., ערן י. (1994), יהודי אתיופיה במעבר בין תרבותי: המשפחה ומעגל החיים, ירושלים, בית אצ"ן, פרסום מס' 5.

בן-עזר ג. (1989), "עולי אתיופיה וקליטתם בישראל", סקירה חודשית, ל"ו (5), עמ' 37-46.

בן-עזר ג. (1992), כמו אור בכד, ירושלים, ראובן מס בע"מ.

גולן-קוק פ., הורוביץ ת., שפטיה ל. (1987), הסתגלות התלמידים העולים מאתיופיה למסגרת בית-הספר, ירושלים, האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפוח בחינוך.

גולן-קוק פ., סבג ק. (1992), קליטת בני-נוער עולים מאתיופיה בכפרי נוער של עליית הנוער, ירושלים, האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפוח בחינוך.

דולב-גנדלמן צ. (1989), יהודי אתיופיה בישראל תמונות משפחתיות: מצב רב-פנים, ירושלים, האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפוח בחינוך.

הרצוג א. (1998), הבירוקרטיה ועולי אתיופיה, תל-אביב: צ'ריקובר.

וייל ש. (1991), משפחות חד-הוריות בקרב עולי אתיופיה בישראל, ירושלים, האוניברסיטה העברית.

וייל ש. (1994), "הרקע התרבותי של עולי אתיופיה והמעבר לחברה הישראלית", אצל: נועם ג. (עורכת), הישגים ואתגרים בקליטת עולי אתיופיה, ירושלים, ג'וינט-מכון ברוקדייל, עמ' 150-145.

וייל ש. (1996), יוצאי אתיופיה בוגרי מערכת החינוך בישראל תשמ"ז-תשמ"ט: עבר, הווה ועתיד, ירושלים, האוניברסיטה העברית.

וייל ש. (1997), (עורכת), עולי אתיופיה באור הזרקורים, ירושלים, האוניברסיטה העברית.

ויינשטיין מ. (1997), "מאתיופיה לחברה הישראלית דרך עליית הנוער: תולדות קליטת נוער עולה מאתיופיה", אצל: עמיר א., זהבי א., פרגאי ר., (עורכים), שורש אחד וענפים רבים, ירושלים, מאגנס, עמ' 66-25.

זהבי א. (1989), "בעיות בתכנון לימודים של בני-נוער יוצאי אתיופיה", עלים, עמ' 49-42.

חובב מ. (1963), "בעיית התנגשות התרבויות והשפעתה על עבודת המשטרה", רבעון משטרת ישראל, מס' 15-16, עמ' 16-8.

שבתאי מ. (1999), הכי אחי: מסע הזהות של חיילים יוצאי אתיופיה, תל-אביב, צ'ריקובר.

שמש א. (1998), "מאפייני נוער מנותק יוצא אתיופיה", מניתוק לשילוב, 9, משרד החינוך והתרבות.

Blos P. (1941), The Adolescent Personality, N.Y: Appleton-Century-Crofts.

Halper J. (1985), The Absorption of Ethiopian Immigrants: A return to the Fifties, Israel Social Science Research Journal, (1-2), pp. 112-139.

Kaplan S. and Rosen H. (1993), "Ethiopian Immigrants in Israel between Preservation of Culture and Invention of Tradition", **Jewish Journal of Sociology**, 35(1) pp. 35-48.

Sellin T. (1938), **Culture Conflict and Crime**, N.Y: Social Science Research Council.

Shaw C., McKay H. (1942), **Juvenile Delinquency and Urban Areas**, Chicago: University of Chicago press.

Sutherland E. (1947), **Criminology**, Philadelphia: j.b. Lippincott.

Matza D. (1964), **Delinquency and Drift**, N.Y: Wiley.